

สถิติขรรณเขียนต่าง ๆ ภาคที่ ๒

ตำราเล่นหนังในงานมหรสพ

พิมพ์ครั้งที่ ๒ แรกในงานศพ

เลขพันเอก พระหัตถ์สารสุภกิจ (พงษ์ สหัสรังษินดา)

หวัดก พ.ศ. ๒๔๖๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ โสภณพิมพ์วรรณชนาธร

TUDC

16/07/2564

คำนำ

มิตรสหายของนายพันเอก พระหัตถ์ศาสตราจารย์ (พง สหสิริจินดา)
ได้มอบฉันทให้อำมาตย์เอก พระสฤษดิ์พจนกร มาขออนุญาตต่อกรรม
การหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร เพื่อจะพิมพ์หนังสือลตธิธรรม
นิยมต่าง ๆ ภาคที่ ๖ ซึ่งว่าด้วยตำราเล่นหนังในงานมโหรีศพอิกครั้ง ๓
เพื่อจะแจกในการรทศลปลงศพนายพันเอก พระหัตถ์ศาสตราจารย์ หนังสือ
เรื่องนี้ได้พิมพ์ครั้งแรกในงานพระศพพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ ชั้น ๔
พระองค์เจ้าชายโตสนี เมื่อเดือนเมษายนนั้น บคณกหาฉบับชยากอยู่แล้ว
ซึ่งเจ้าภาพในงานศพนายพันเอก พระหัตถ์ศาสตราจารย์ มีศรัทธาจะพิมพ์
อีกครั้ง ๓ กรรมกรการหอพระสมุดอนุโมทนาด้วย จึงอนุญาตให้พิมพ์
ตามประสงค์.

อนึ่งเจ้าภาพได้เรียบเรียงประวัติพระหัตถ์ศาสตราจารย์ (พง สหสิริจินดา)
ส่งมาขอให้พิมพ์ไว้ไว้ ในหนังสือฉบับนี้ จึงได้ ให้พิมพ์ต่อคำนำนไป
ข้าพเจ้าขออนุโมทนาในส่วนกุศลบุญราษที่กษณานุปทาน ซึ่งเจ้าภาพ
ได้บำเพ็ญในการปลงศพ นายพันเอก พระหัตถ์ศาสตราจารย์ ด้วยอริยา
ไศรยไมตรีที่อมีซึ่งล่วงลยไป แลได้พิมพ์หนังสือเรื่องนี้ให้ได้อ่านกัน
แพร่หลาย เชื่อว่าท่านทั้งหลายที่ไดรับหนังสือเรื่องนี้ไปคงจะอนุโมทนา
ด้วยทั่วกัน

ด.จ. ๑๖ ๑๖๑๑๑๑๑๑ สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

ประวัติ นายพันเอก พระหัตถ์ศาสก์ภักดิ์

นายพันเอก พระหัตถ์ศาสก์ภักดิ์ (พง สหัทธจินดา) เป็นบุตร
ขุนอนรรคน์ ฝ่ายพระราชวังบวร ฯ เกิดฉวัน ๒๓ ค่ำ ยี่มะเมีย
จุลศักราช ๑๒๔๔ ตรงกับวันที่ ๒๓ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๒๕

ตำแหน่งราชการ

แรกเข้ารับราชการเป็นเสมียนที่พระคลังจังหวัดไชยนาท เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๔๓ แล้วสลับเปลี่ยนตำแหน่งแลเปลี่ยนท้องที่ ๗ รัชการเป็น
ลำดับมา ถึงวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็น
ผู้ช่วยพระคลังจังหวัดนครสวรรค์ แล้วย้ายไปเป็นพระคลังจังหวัด
สุพรรณบุรี พ.ศ. ๒๔๔๘ เป็นผู้รั้งพระคลังมณฑลปราจีน พ.ศ. ๒๔๕๐
เป็นพระคลังมณฑล มณฑลปราจีนนั่นเอง

พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้ย้ายไปรับราชการในกระทรวงกระลาโหม เป็นผู้
ช่วยเจ้ากรมคลังเงินทหารบก พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นผู้ช่วยปลัดบัญชาธิการกระทรวง
กระลาโหม พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้เป็นตุลาการสำรองในศาลทหารบกกลาง
เพิ่มจากหน้าที่เดิมอีกตำแหน่งหนึ่ง

พ.ศ. ๒๔๖๐ เลื่อนขึ้นเป็นเจ้ากรมคลังเงินทหารบก แลคงรับ
ราชการอยู่ในตำแหน่งนี้ตลอดมาจนถึงแก่กรรม

ยศ

ยศในฝ่ายพลเรือนไม่ปรากฏในสมุดประวัติของนายพันเอก พระ
หัตถ์ศาสก์ภักดิ์ ว่าได้รับพระราชทานชั้นใด อาจเป็นเพราะย้ายไป
รับราชการในกระทรวงกระลาโหมเสียก่อนมีพระราชบัญญัติกำหนดยศ

ข้าราชการพลเรือนให้เป็นยศได้ แต่ยศในทางทหารนั้น เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นว่าทนายพันตรี พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้รับพระราชทานยศเป็น
นายพันตรีพ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นนายพันโท พ.ศ. ๒๔๖๑ เป็นนายพันเอก

บันดาศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้รับพระทวณเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
เป็นขุนโกษากรสวรรค์ ถึอศักดินา ๕๐๐ ไร่

พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรบันดาศักดิ์เป็นหลวง
ประสิทธิ์สมบัติ ถึอศักดินา ๖๐๐ ไร่

พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นพระหัตถ์ถาวรศุกกิจ
ถึอศักดินา ๓๐๐๐ ไร่

เครื่องราชอิสริยาภรณ์แลเหรียญ

พระหัตถ์ถาวรศุกกิจได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แล
เหรียญ คือ เหรียญรัชมงกุฎ เหรียญรัชมงกุฎภาค เหรียญบรม
ราชาภิเศก เขมรมาภรณ์ ช้างเผือก จตุรดาภรณ์ มงกุฎสยาม

นายพันเอก พระหัตถ์ถาวรศุกกิจช่วยเป็นอธิวาตก โรคถึงแก่กรรม
เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ อายุได้ ๓๘ ปี

นายพันเอก พระหัตถ์ถาวรศุกกิจ เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ต่อราชการ
ทั้งเป็นผู้มีใจคอกว้างขวางหนักแน่น มีความซื่อสัตย์ต่อญาติมิตร
สหายเป็นอย่างวิเศษหนึ่ง เมื่มาถึงแก่กรรมลง จึงเป็นที่เสียดายแล
เศร้าโศกแก่ญาติมิตร โดยมาก ได้พร้อมกันจัดการศพเท่าที่สามารรถ
จะพึงทำได้

เรื่องหนังสือเล่นในงานมโหรีศพ

๐ บทนี้จะได้อธิบายด้วยเรื่องหนังสือซึ่งเป็นเครื่องเล่นอย่างหนึ่งของชาว
เราก็หนังสือมโหรีศพเมื่อใด ก็จำเป็นที่จะต้องตั้งจอขึ้นเล่น
เมื่อนั้น

เพราะเหตุใดเล่า ฯ เหตุที่ทำให้ครกครนเอิกเกริกในงานอย่าง
หนึ่ง ทำให้เหิมเกริมในที่ประชุมชนที่มโหรีศพอย่างหนึ่ง ด้วย
การที่เล่นนั้นเอาใครยเรื่องนารายณ์สิบปาง ๆ ทศสิบ ที่เรียกว่าเรื่องราม
เกียรติ์เอามาจับเล่นเป็นตอน ๆ ไป แลสลักแผ่นหนังขึ้นไว้เป็นรูปภาพ
ตามท้องเรื่อง มีรูปพระราม พระลักษมณ์ ทศกัณฐ์ นางสีดา เป็นต้น
เอาชนเข็ดชทาบเข่ากับจอให้แสงไฟขาวส่องสว่าง ออกมาเห็นรูปภาพนั้น
แล้วพากย์เจรจาแลคิดตลก พลาทพิณพาทย์ระนาดฆ้องกลองตะโพน
บันถาคัน สนับเสียงกรับโกร่งโหม่งม้ล่อแซ้เซ็งไป การที่เล่นดังนี้
จึงได้ครกครนสนุกสนาน ชักให้คนเป็นอันมากมาประชุมดู เพราะ
ฉนั้นงานมโหรีศพจึงได้เล่นหนึ่งแทบทุก ๆ งาน จะเว้นบ้างก็น้อย ด้วย
การเล่นหนังสือ เป็นเครื่องทำให้ครกครนในงานอย่างยิ่ง.

ว่าด้วยวิธีทำตัวหนังสือ

จะขอกล่าวอธิบายถึงวิธีทำตัวหนังสือแลวิธีทำจอ แลการที่จะเล่นหนังสือ
นก่อน แลวิธีจะกล่าวถึงผลประโยชน์ของการเล่นหนังสือต่อไป

กวีตชงจะทำเป็นตวหนงชนน เออหนง โคมาเช่น้ำให้ฮอนแล้ว

ขงผงแคคไวจันแหร่งแล้วเออเหล็กชุก ๆ ให้อย่าง กุจนสมำเสมอเวียบ
รือยจิงเออเขมำกนหม้อ ฤากายมะพร้าวเผาก้ไคละลายก้วยน้ำเข้า

เชค ทาผนหนงนนให้ทวทงสองทาน กพอทำคแล้วตากไวให้แหร่ง
เมือแหร่งงถูก้วยใบผกเข้าประสังคระให้เป็นมัน แล้วจิงหาช้ำงเขียนท

ผมอคมาเขียนเช่นรูปภาพท่าง ๆ ตามความคต้องการของเจ้าขงนน เมือ
เขียนแล้วตรวจคชองไฟไมชคขวางจิงลงมอสลัก เครื่องมอสลักนนม

สัวฉากอย่างหนง สัวเลียมมออย่างหนง มุกใหญ่, มุกกลาง, มุกยอก
อย่างหนง มุกนสำหรับขกคตามเลนรูปภาพ ถ้าสลักตามลวคลาย

ฤากนกลแล้ว คองไซ สัวเลียมมอฤาสัวฉากใหญ่เล็กตามสมควร

ครนสลักเสรจแล้วจิงยอมให้เป็นสต่าง ๆ ย่างเล็กนฮอยตามความ
คต้องการ ถ้าจะให้ สัวขาวเออเหล็กชุก ๆ ทหนงให้หมคสีค้ำททาเขมำ

ไวคเป็นสขาว ถ้าจะให้เป็นสเขียว เออจุนสฝนถยน้ำมะนาวทาก้เป็น
สเขียว ถ้าจะให้เป็นสคองเออนำฝางกยสารส้มทาก้เป็นสคอง ถ้าจะ

ให้เป็นสเหลองเออนำฝางทาแล้วเออนำมะนาวฤ ๆ เขำก้เป็นสเหลอง แต่
หนงควนางนนถ้าจะให้แลคเป็นขาว กสลักเออพนควออกเสียบ เมือ

เชคทาบเขำกบจอบ พนจอสองออกมำก้เห็นเป็นขาว หนงสลักเออพน
ควพนหน้าออกเช่นนเรยกกนว่า “นางหน้าเขวะ”

ครนเมือยอมสต่าง ๆ สำเรจแล้ว จิงเออไมมาสชกขนายเขำสอง
ข้าง สำหรับทจะไคถอยเชคไปเชคมา แต่หนงทสลักสำเรจเป็นคว

ชนแล้วหนักบญญุตชอต่าง ๆ กัน หนึ่งที่เป็นรูปเดินไม่ว่ายักษ์, ลิง, มนุษย์, นาง, สุกแต่เป็นรูปเดินแล้วเรียกชื่อว่า "คเนจร"

หนึ่งที่เป็นรูปท่าเหาะไม่ว่า ยักษ์, ลิง, สุกแต่เป็นท่าเหาะแล้ว เรียกชื่อว่า "งา"

หนึ่งที่เป็นสมพลสำหรับยกทัพ ไม่ว่ายักษ์, ลิง, สุกแต่เป็นสมพลแล้ว เรียกชื่อว่า "เขน"

หนึ่งที่เป็นรูปสิงขามคสิงคามาหาฤาษีนั้น เรียกชื่อว่า "เตยว"

หนึ่งที่เป็นรูปคดกนั้น เรียกชื่อว่า "จำอวด" หนึ่งจับสามนั้น เรียกชื่อว่า "จับหนึ่ง, จับสอง, จับสาม," แล้วยังมีหนึ่งฉากหนึ่ง ๑

ฉากไล่ ๑ ฉากชาย ๑ หนึ่งโค้ง ๑ หนึ่งแฉลง ๑ หนึ่งไหว ๑ หนึ่งรอด ๑ หนึ่งเมือง ๑ หนึ่งพลัมพลา ๑ หนึ่งปราสาทพศ ๑ หนึ่งปราสาทโตม ๑ รวมชื่อของหนึ่งทสมมตเรียกกันนั้นต่าง ๆ นกเหลือที่จะพรรณนา

อนึ่งหนึ่งล้าคณอกสามทวทพเล่นเคารพนยถณกนกันนั้น คือรูปพระแฉลงสองทว รูปฤาษีทวหนึ่ง รวมสามทวนี้เรียกชื่อว่า "หนึ่งเจ้า"

หนึ่งเจ้านเมอจะทำขนโตกคเป็นถารล่าขากสักหน้อย คือรูปพระแฉลงสองทวนี้ ต้องหาหนึ่งโคตายพรายมาทำ หนึ่งรูปฤาษีนั้น ต้องหาหนึ่งเสอฤาษีหนึ่งหมกโต เอมาทาจงจะถอกันขลิ่ง

หนึ่งเจ้าทั้งสามนั้น เมอจะเขียนจะสลักคนเขียนคนสลักต้องนึ่งข้าวห่มข้าว แล้วรบเขียนรบสลักให้แล้วในวันเตยว อย่าให้การขามขวยค่างคนโต

อนึ่งเมื่อเวลาจะเขียนจะสลักนั้น ต้องมั่งของทสำหรับค่านับคร
 คอธิบายศรีปากชาม ๓ เครื่องกระยาบวช ๓ ศิกระสกร ๓ เงินติดเทียบ
 กล้วย ๒ บาท ของเหล่านี้เมื่อบูชาเสร็จแล้ว ก็เป็นผลประโยชน์ของ
 ผู้เขียนผู้สลัก ครั้นสลักเสร็จจึงระบายสีเจ้าทั้งสามตัว รูปพระแสง
 สองตัวระบายสีเขียวตัวหนึ่ง ส้มมตเป็นรูปพระนารายณ์ ระบายสีเหลือง
 อ่อนๆอีกทองก็โตตัวหนึ่ง ส้มมตเป็นรูปพระอิศวร รูปหนึ่งเจ้าทั้งสาม
 องค์ใช้ระบายสีต่าง ๆ ตามลายผ้านุ่งแลกลนกล ผิดกับหนึ่งตามธรรมดา
 เพราะเอามาใช้ตั้งเบิกหน้าพระแต่เวลายังไม่คว่ำ

ว่าด้วยวิธีทำจอ

วิธีซึ่งทำจอหนึ่งนั้น เอาผ้าขาวบางอย่างหยาบมาตัดทีละแผ่นเข้า
 พอดี ใช้ตาตักกลางผืนจอเพื่อจะให้สว่างเห็นตัวหนังสือ ทดทานมต
 สองข้างใช้ผ้าขาวก๊วยอย่างหนา ประสงค์จะให้เงามืดแผงตัวหนังสือออกมา
 เหมือนทอกออกฉาก ริมจอทั้งสองด้านนั้น ใช้ผ้าแดงผ้าเขียวคราม เพราะ
 ติดกันสองผืนเย็บวงรอบก๊วยไป ประสงค์จะสอดสลักกันแลดงาม แล้ว
 เอาเชือกคัตเป็นตอน ๆ ตามค่านยาวสองค่านส้มมตเรียกว่า "หนวด
 พรหมณ์" สำหรับจะไต่ผูกเหนียวกับคร่าวบนคร่าวล่าง

ผ้าสำหรับวงหลังจอซึ่งเรียกว่าขงคยเพลิงนั้น แต่ก่อนใช้ผ้าใบ
 สาคูเช่นทำใบเรือ แต่ขงคยบนนั้น ใช้ผ้าขาวก๊วย

ขนาดของจอหนึ่ง ถ้าจอยาวตามธรรมดาใช้ยาว ๗ วา ๒ ศอกเศษ
 ถ้าเป็นงานที่เล่นประชันกันในงานใหญ่ ๆ เจ้าภาพแข่งแรง ก็ใช้จอ
 ยาวถึง ๘ วา ก็มี ๑๓ วา ก็มี ตามท้องใช้ยภูมิจะสมควร

ระบายห้อยนำจอนนั้นใช้ผ้าแดงข้าง เขียวข้าง ค้ำข้างสลักกัน
สองชั้น แล้วเอาทองอังกฤษอังกฤษยื่น ฤากระคายน้ำตะโก
สลักเข้าเป็นลวดลายต่าง ๆ คัดเข้ากับระบายจอ ข้างก็เอากะระกเงา
เข้าค้ำเป็นเนื้อไป แล้วห้อยแขวนด้วยลูกถ้วยตามชายระบายจอนนั้น
ประสงค์จะให้แลดงามแปลบปลายในตา.

จออย่างหนึ่งที่เรียกว่าจอแขวะนั้น แต่โบราณมากก็มี ได้มี พงจะ
มาเกิดชนประมาณ ๒๕ ปี ๒๖ ปีนี้ จอแขวะนั้นเจาะที่ผาคับสองข้างจอ
เป็นช่องประตูออกมาแล้วทำเป็นซุ้มประตูเช่นประตูเมืองทั้งสองด้าน ที่
จอทางด้านหนึ่งเขียนเป็นแผนที่เมืองลพบุรี ด้านหนึ่งเขียนเป็นแผนที่พลย
พลาของพระราม แล้วเขียนรูปนางเมขลารูปงามสรเทหาลือแกวกันอยู่
มีดวงพระอาทิตย์ พระจันทร์ อยู่เบื้องบนข้าง ละดานแลดก็เรียบร้อยไม้
ซีกตาชอบกลอยู่ ทั่วจอแขวะนี้มีผู้ คัดยักยักทำชนกเห็นว่าคึกว่าเก่า
เพราะประกอบความงดงามแล้วทำให้คนเข็ดคนเจรจาเข้าออกสบาย ไม่
คองกมคองชนหลัง ๆ มาสมัยนี้ยังประกอบความ คัดในการที่จะตกแต่ง
ประดับประดาจอยิ่ง ๆ ขึ้นไป สัมควรกับความเจริญของบ้านเมือง.

ว่าด้วยวิธีตั้งจอ

วิธีที่จะตั้งจอหนึ่งนั้นถ้าฝนจอกว้างเจ็ดศอกเศษ กำหนดใช้เสา
จอยาวสามวา ถ้าฝนจอกว้างออกไปยาวออกไปก็ตั้งใช้เสายาวออกไป
ไปตามส่วนของจอ นั้น เสาจอหนึ่งใช้ ๔ ต้นกลมเสมอกันให้กลมเรียบร้อย
แล้วมีไม้ครุปล่าง ๆ ตามแต่จะชอบใจของเจ้าของคัตปลายเสาทก ๆ ต้น
แล้วเจาะที่ปลายเสาค้ำลงมาประมาณศอกหนึ่งคัตลูกกรอกสำหรับที่จะได้

ชกรอกเอาควรวทของผนจอชน!ไป ปลายเสาทัง ๕ คันนั้น ยักทางนกยง
มคเป็นกำใหญ่ ยอกทางนกยงนั้นเสียบองแดงข้าง ๑ ทรางข้างข้าง
เมื่อลมพัดมาสยคองไหว ๆ แลคสง่างามยิ่งนัก.

ยังเสาสำหรัยผายังเพลิง ทออมวงหลังจอนัน ไซ้ ๖ คันมค
แดงเสียบปลายเสาค้ ๕ คัน สองคันนั้นไม่ต้องเสียบอง เพราะ
เห็นยวมมาผกคคไว้กขจอจนไม่แลเห็น แลวมเชอกแดงสองเส้นผกเข้า
คระกรคเข้กไว้ ทควรวข้างบนข้างละเส้น สำหรัยเห็นยวงเอาเสายัง
เพลิงมาผกไว้กขจอให้แน่น แล้วยองถ่างไปข้างนำข้างหลังคานละสอง
สายเพื่อจะมีให้จอลม เสายังเพลิงอีก ๕ คันทเสียบอง นนคมีเชอก
เห็นยวโยงไปข้างหลัง เพื่อจะมีให้ลมชวนเซไปเหมือนกัน

การที่จะยักเสาจอนัน เมื่อถึงวันกำหนดงานเจ้าของหนึ่งกชนเอา
เครื่องจอไป แล้วยถามเจ้าของงานว่าจะคังทตรงไหน เจ้าของงานคอง
มาชทให้ เมื่อชทให้แลวกขคหลมลงยกเสาทัง ๕ คันชนชกรอกเอา
ผนจอชนไปขงให้คงเรยบรอย แลวกคยงเพลิงคานหลังเห็นยวงเชอก
ทโยงให้แน่นหนา มีแผงเชิงจอเป็นผน ๆ เขียนลวคสายต่าง ๆ ยกมา
คงยงเขาคนำจอเฉพาะคคทตรงสว่าง ทมคสองคานนั้นไม่ยงแผง เพื่อ
จะเข้กไว้เป็นทางคเินให้คคนเข้กเจรจาเข้าออก.

ส่วนข้างในจอนนคยักหลักแชนไว้กลางจอสำหรัยใส่ใต้ จะได้สอง
สว่างออกมามีเห็นทวหนึ่ง แล้วยเตรียมเอาโกรงกรบสำหรัยคมาทอ
วางไว้เส้รจ เมื่อเวลาเล่นจะไค้เคาะประคคคม เป็นเครื่องเอ้กเอริก
การทพรรณามานเป็นอย่างแชนโยราณ ถ้าการสมยประจุนนการท

ตกแต่งออกก็คิดพลิกแพลงยกย้ายขงามชนกว่าเก่าหลายเท่า คือใช้
 จอแขวะมีประตูเข้าออกถึงพระรณามาแล้วนั้น แล้วทนายออกยกพนเลยข
 กระดานปี่เส้อมรวลกกรงล้อมรอบเป็นเขตรแคณกันไว้มีให้คนตกรเข้ามา
 กัดทในการที่จะเล่นหนึ่งได้ แลตามรวลกกรงนั้นก็มีหลกรายเป็นงหวะ
 สำหรับที่จะตั้งโคมไฟให้ส่องแสงสว่างเห็นทั่ว ๆ

บางทีถ้างานใหญ่ ๆ ก็สานแผงผูกโครงทำเป็นภูเขาลูกเข้าที่หน้าจอ
 แล้วปลูกต้นไม้ใหญ่เล็กประดับประคาค้วยดอกผลกลั่นเกลอนดูไสวแล้ว
 ก็มุกฎฎายทเชิงเขาปานประหนึ่งว่าเป็นจริง ย่างก็ยกเสามงหลังคา
 ทำเป็นโรงคร่อมจอหนึ่งเข้าอีกชั้นหนึ่ง แล้วยกประดับตกแต่งโรงนั้น
 โดยวิจิตรต่าง ๆ เหลือที่จะรำพรรณให้สิ้นสุดได้ การที่ตกแต่งโรงหนึ่ง
 นี้ก็คงจะสมบุรณยิ่ง ๆ ขึ้นไป ตามกาลตามสมัย

ว่าด้วยวิธีเล่นหนึ่ง

วิธีที่จะเล่นหนึ่งนั้นพอตั้งเส้ายกจอเสร็จแล้ว นายหนึ่งก็สั่งให้คน
 ชนตัวหนึ่งมาทอดไว้ ในจอโดยระเบียบเรียบร้อยแล้วชนเครื่องพิณพาทย์
 แลสิ่งที่จะต้องใช้ในการเล่นนั้นมาพร้อมเพรียง พอถึงเวลาจวนย่ำค่ำ
 พวกคนเชิดคนเจรจาแลตลก ก็ยพวกพิณพาทย์ก็มาพร้อมกันที่จอหนึ่ง
 พอได้เวลาก็เชิญหนึ่งเจ้าทรงสามองค์ออกมาตั้งหน้าจอ เจ้าที่เป็นรูปอิศวร
 นารายนนนตงหน้าเขาหากัน เจ้าฤาษนนตงกลาง แต่เจ้าสาม
 องค์คนเมื่อเชิญออกมาก็ไม่ไค่ลออกจอ ต้องเชิญออกมาข้างหลังจอ
 เพราะนยถือว่าเป็นเจ้าจะลออกจอไม่ไค่ ครั้นตงหนึ่งเสร็จแล้วไค่เวลา
 ย่ำค่ำเจ้าของงานก็เอาเทียน ๓ เล่มยกเงินกำนสองสลึงเพองมาให้แก่

นายหนึ่ง นายหนึ่งก็เอาเทียนไปให้แก่พวกพิณพาทย์เล่มหนึ่ง พวก
 พิณพาทย์รีบเทียนมาจุดที่ตะโพนแล้ว ก็ทำเพลง โหมโรงขึ้นพร้อมกัน
 เพลงโหมโรงนั้นตั้งเพลงสาธการชนก่อนแล้วออกตระ ริวสามลา เข้า
 ม่าน ลา เสมอ เป็นหกเพลงด้วยกัน แล้วพิณพาทย์ก็หยุด คนเจรจา
 จึงยกเทียนมาติดขลุ่ยซาทเจ้าหนึ่งทั้ง ๒ องค์ ส่วนคนที่อยู่ในจอก็ให้
 ชน ๓ หน คนเชิดก็ชูเจ้าที่เป็นรูปอิศวรรนารายนชนหน้าจอ พวก
 พิณพาทย์ก็ทำเพลงเชิดต่อไป แต่รูปที่เป็นฤาษีนั้นเชิดกลับเข้าจอไว้
 คนเจรจานครนยซาเจ้าแล้วก็กลับเข้าไปยืนอยู่ในจอ ด้วยกมอชนปะ
 ทจอห้ามพิณพาทย์ พวกพิณพาทย์ก็หยุด คนเจรจา ๒ คนก็พากย์กัน
 คนละที เรียกว่า “พากย์สามตระ”

พากย์สามตระอย่างโบราณ

ข้าไหวพระเสด็จเรื่องฤทธา	ทศรชুমหา
เป็นเจ้าสำหรับพระอิริณ	
ไหวขาทวรรณารถจักร	ในพนขัตพิ
ผู้ ไทจะเปรียบปานขุน	
ชาวพ่อไพร่พานาชน	เส็งแลไครจะขุน
ทุกท้าวพระยาย้อมรักษา	
มีเมยคนหนึ่งเล่า	เมอจะชนเผ่าย้อมเล่าลา
เสองภาแต่ก่อนมา	เสร้างแล้วจะไหวครเรียน
ครุขายายหนาเขาขบเขายงเหียน	แต่ลวงคงกะเรียน ก็ขบระบ้า
อยู่เป็นกง	

อุ้มครบกยกสากวางลง

เทาทบศรก่ง

ปากก็คายเอาถ่านเพลิงแดง

ปากก็คายเอาโคมแวง

เขืองเท้าเออเหยยขคาย

พระแสงเอาใส่อกเรือราย

มัตตกรกระบแทง

ขักใจท้าวจะแสงให้ล้มตาย

อาเภทกลบกลาย

ก็กลายเป็นผลของท้าวไท

พิณพาทย์ช่างโนน

ยกบุญยอคุณพระวิไลย

เสร็จแล้วจะไหว้ท้าวลา

จึงจะเริ่มให้หา

ท้าวเชอยกหัตถ์ชนวทยา

เอาหนึ่งพระโคมาคักแปลง

นางสีกาเข้าเอยแฝง

จำหลักรูปพระราม

พระลักษมณ์ผู้ทรงแรง

จะเริ่มเล่นให้ฮั่นวัน

เขืองชายข่าจะไหว้ทศกรรฐ์

เขืองชวาอภิวันท์

สมเด็จพระรามจักรี

๑ ทวย ๓ ๑

เพียงนเรยกยบว่าทวย ๓ พินพาทย์กทขเพลงเชือกอีก

คนเจรจา

ยกมือชนห้ามพินพาทย์ แล้วพากย์ทวย ๒ ค่อยไป

โอมฤาษีสัทธิตุทธิเศไชไชย

เศษพระเลิศไกร

ประสิทธิ์พรมงคล

ศักร์ สวสฺสทิมิ อาน
ขอเกิด สวสฺสทิมิ ไชย

ศุขเกษมสถาผล

ข้าไหว้คุณพระพุทธสยไสมย
ให้สูงห้องพระนฤพาน

ไปรคส์ทวอสงไชย

ข้าไหว้พระอนิรุทธเริ่มการ
ทุกห้วยละเมาะเซาะเซา

โย่งย่าท่าธาร

ข้าไหว้เทพอยู่ในน้ำ
ไหว้ครุประสิทธิ์ีเรา

ทุกเถอนถ้ำแลล้าเนา
ครุผู้เถาสถิตย์เสถียร

ข้าจะขอเล่นเรื่องรามเกียรติ
สอนเวียนนลลสฺสกลเวลา

สอนวาคณลาคเขียน

พากย์พลส่งเสียงให้ล้าเลิศ
เล่นล้วนแต่ชาวเรา

ทงคนเซิกให้เพริศเพรา
ให้สรวเสริญเยรยอ

คคไม่มาสลา
สมมุแกงยอ

บถท่าชนเขนจอ
กลางกตาคทวยผ้าขาว

วากรุพระอิศวรรายขาว
อาทตยกลื่อนอยู่เห็นแสง

เทียบรตบนกลางทาว

ลงการากโยษสำแดง
จะเล่นให้ท่านทงหลายค

อยทชยากล้าแขง

ไชยศรีโชนทวารเบิกบานประค
คุณเล่นให้ศุขสำราญ

หมองกลองตะโพนครุ

หนึ่งเราใช้ชั่วสามาญ
ย่ห่อนจะมีใครไยไฟ
ชอกันสารพิก

ไว้แก่ผู้ไยไฟ

ข้าขอคุณพระลักษณพระราม
สถิตย้อยทวทุกตัวหนึ่ง

เล่นมาแต่ก่อนกาล

อบาทวเส่นียคแลจัญไร

คหนึ่งทควายมิงาม

เทพเจ้าผู้ทรงนาม

๑ ทวย ๒ ๑

ขยทวย ๒ พิณพาทย์กทำเพลงเชิดเหมือนครึงกอน คนเจรจา
ยกมอชนห้ามพิณพาทย์หยด แลวกพากยทวย ๓ ต่อไป

ล้ำเร่สนทสนนทล้ำแดง
เป็นเกียรติยศพระราม

เขียนแล้วคคแปลง

เอาหนึ่งพระโคมาทำหลัก
เชิญท่านทั้งหลายมา

ให้เห็นประจักษ์อยู่กยตา
ชมแต่รูปเงาแทน

งามเกลี้ยงเพียงจงกลหัวแหวน
ว่าหนึ่งนเกิดสถาพร

ท่านผู้เฒ่าท่านกล่าวแทน

อุปเท่ห์ท่านบอกให้

ครผู้ใหญ่อย่อมสั่งสอน

ขอเศษพระภุช
ที่ใครแพ้กว่าแพ

อย่าให้พ่ายแพ้คสุ
อย่ท้อแท้ทำอ่อนห

ใครชนะเขาเป็นคร
เร่งเร็วเถิดนายไค

หาท่านผู้รมาให้หนึ่ง
เอาเพลิงใส่เข้าหนหลัง

ส่องแสงอย่าให้ขิง

จะเล่นหนึ่งให้ท่านทั้งหลายดู

ส่วนนายไต้ ที่คอยอยู่ในจอถอไต้จกไฟไว้สามล่ำก็เอาไต้ ชนวนบน
 แบนสามร้อย แล้วเอาวางลงบนแบนทกของไต้ไว้ ไฟก็ติดลุกโพล่งขึ้น
 พวกพิณพาทย์ก็ทำเพลงเชิดชนพร้อมกัน ฝ่ายคนเริงจากก็ออกมา
 คยเทียบนทชคยซาหนึ่ง แล้วก็จกเข็มเค็ก ๆ เบ้า ๆ ตามวิธีของเขาที่ไต้
 ราวเรียนกันมา คนเชิดก็เชิดหนึ่งเจ้ากลบเข้าจอ เท่านั้นแหละเป็นวิธ
 เรียกกันว่าเบิกหน้าพระ

ก็ขอเบิกหน้าพระแลพิณพาทย์ทำเพลงใหม่ โรงตั้งว่ามานั้น ถ้า
 เป็นส่วนเล่นในราชการหลวงแล้ว ก็มีไต้เบิกหน้าพระแลใหม่ โรงเลข
 ไขปล่อยลึงหัวค้ำที่เคียว ที่ต้องเบิกหน้าพระแลพิณพาทย์ทำเพลง
 ใหม่โรงนั้น คือเล่นงานของราษฎรจึงใช้

เมื่อเบิกหน้าพระเสร็จแล้วจึงปล่อยลึงหัวค้ำ ออกลึงหัวค้ำนั้น
 คือเชิดง่าลึงขาวกับลึงดำออกชกกัน เมื่อเชิดลึงขาวกับลึงดำชกกันนั้น
 พิณพาทย์ทำเพลงเชิด ครั้นง่าสองตัวเข้า เชิดหนึ่งจับหนึ่งออกสมมต
 เป็นทลึงขาวจับลึงดำสองตัวนั้นกำลังชกกันอยู่ เรียกว่า "จับหนึ่ง"
 พิณพาทย์ทำเพลงเชิดเหมือนกัน แต่ฆ้องก็บรรณาคมีไต้คี่ ไขเข้าแต่ย
 คั้นเคียว กลองก็คักกลองเล็กให้เสียงกึ่งตึงขึ้น เรียกว่า "เชิดนอก"
 เพลงเชิดนอกนั้น บดองเข้าให้สำเนียงชชคว่า "จับให้ตคให้ตาย" จึงจะ
 ชมกันว้ายคี่ แล้วจึงจับหนึ่งเข้า เชิดง่าสองตัวออกมาอีกสมมตเป็น
 ลึงสองตัวนั้นจับกันหลคออกไป แล้วก็เข้าชกกันอีกเรียกว่า "จับสอง"
 แล้ว หลคออกไปกลบเข้าชกกันอีกเรียกว่า "จับสาม" พอหนึ่ง
 จับสามเข้า ก็เชิดหนึ่งลึงขาวมีลึงดำแลหนึ่งรูปฤาษออก พิณพาทย์

ก็ทำเพลงเคี้ยวแล้วก็หยุด สมมติเป็นถึงชาวชนะถึงตำแล้วมกลึงทำมา
 พอพยญาติเข้าญาติขอให้ปล่อย ก็ตรงนั้นเราออกมาเราจากนั้นตาม
 เรื่องทำเสียงเป็นชาวเหนือกลายเป็น ๗ เมื่อเราจากนั้นแล้วก็เช็ดเคี้ยวกลับ
 หนึ่งข้างโรงเมื่อเบิกหน้าพระแล้ว ก็เช็ดข้อมันแทงเสื่อออกแทน
 ลึงหวดากม แค้นน้อยนักนาน ๆ จึงจะไต่เห็นครึ่งหนึ่ง เมื่อปล่อย
 ลึงหวดากาญาติของตนแทงเสื่อแล้ว จึงขบเรื่องในรามเกียรติ์ต่อไปตาม
 แต่จะเล่นเมื่อตอนไหนไม่กำหนด สดแล้วแต่จะเคี้ยวมตกลึงกัน

ว่าด้วยเรื่องการเล่นหนัง

ข้าพเจ้าจะขอกล่าวถึงเรื่องเล่นหนังอย่างโบราณก่อน ทราบว่าแต่
 บูราณนั้น ชอบเล่นเมื่อเทศกาลเคี้ยว พอเล่นไปถึงสองยามพอดี
 เทศกาลตาย จึงได้เรียกกันว่า "ขรลัม" แต่คนทีคนนั้นมากลยเรียก
 เสียว่า "ลัมขร" พอขรลัมแล้วก็หยุดพักเลยงกนเสียดหนัง แล้วก็
 นอนขยักในจอหนังเรียกว่า "หนังขย" คือเอาหนังผูกไว้ที่อกก่อน
 ครนตสยเอ็ดทุ่มจวนจะสว่าง ก็ปลุกกันลุกขึ้นเล่นหนังไปอีกพักหนึ่ง
 ค่ำสว่างจึงไต่เลิก ข้าพเจ้าทราบว่าโบราณเขาเล่นกันถึงนี้จึงได้เรียกว่า
 "เล่นหนังขยรุ่ง" คือจวนจะรุ่งต้องเล่นอีกคราวหนึ่ง แต่ปัจจุบัน
 เคี้ยวจนกำหนดเล่นกันเพียงครึ่งคน คือสองยามฤๅเจ็ดทุ่มก็เลิก.

อนึ่งไต่ทราบว่าโบราณแต่ก่อนนั้น พิณพาทย์สำหรับเล่นกับหนัง
 กมแขก, ฉิ่ง, กลอง, ตะโพน, เท้าหนัง, หามฆ้องวง, ระนาด, ไม่

แล้วมีผู้คิดเติม ฆ้องวง, ระนาด, ขนเป่นหกสิ่ง ภายหลังมาขยับขน
 กใช้พิณพาทย์เครื่องใหญ่ที่เดียว คือมีขลุ่ยสองเลา, ระนาดเอกไม้,
 ระนาดทุ้มไม้, ระนาดเอกทอง, ระนาดทุ้มเหล็ก, ฆ้องวงใหญ่,
 ฆ้องวงเล็ก, ฆ้องโหม่ง, ฉิ่ง, ตะโพน, กลองเล็กคู่หนึ่ง, กลองทัด
 ใหญ่คู่หนึ่ง ฤๅสองคู่ตามแต่จะใช้ บางทีก็ใช้กลองแขกเข้าด้วย กลอง
 แขกนั้นใช้ตีเมื่อโลมฤๅเมื่อรับร้องลำต่าง ๆ บางทีเมื่อเจ้าพระกษัตริย์
 ออกรบกันก็ตีเพลงสำระหม่าแลแปลงเช่นรำกระบี่กระบอง แต่หนึ่ง
 บราณนั้นมิได้ใช้กลองแขกเลย.

อนึ่งที่เรียกว่าหนังขยระขำน่าจออย่างโบราณนั้น คือเล่นตั้งแต่เวลา
 ย้าย ใช้หนังที่เรียกชื่อว่าคนแฉกรพระ, คนแฉกรนาง, ตัวหนังนั้นระบายสี
 ตัดเส้นเขียนโดยงคงาม เพราะแลเห็นแต่วัน.

คนเชิดหนังระขำนุ่นผู้ฝ่ายกฤๅผาเกยวสวมเสื้ออย่างน้อย คาค
 เข็มขัดโพกผ้าขลิบ แล้วเชิดพระกษัตริย์นางเป็นคู่ ๆ กันไป คนร้องกร้อง
 ขยระขำ คือลำพระทอง, ขยหลิม, ขยหลุก, สร้อยโพรง, คนเชิด
 ก็ทำท่าทางต่าง ๆ ไปตามขย แล้วก็เชิดหนังนางเมขลา, รามสูร,
 อรชุน, ออกมาเล่นตามเรื่องของระขำ พอเวลาคำจึงขยเล่นเรื่องต่อไป.

ครั้นมาภายหลังมีผู้คิดเอาคนเป็นตัวละครแต่งตัวเหมือนละครออก
 มาเล่นที่เดียว บางทีก็เล่นเป็นเรื่องละครแทนระขำไปกว่าจะค่ำ พอค่ำ
 แล้วจึงปล่อยตัวหนังออกมาเล่น บางทีเมื่อเล่นถึงขยก็ปล่อย
 ตัวโขนออกมาเล่นบ้าง แล้วปล่อยตัวหนังออกแกมกันไปจนเลิก เรียก

ว่าด้วยราคาหาหนังไปเล่น

ราคาหาหนังไปเล่นนั้นไม่เท่ากัน ยราณแต่ก่อนหากันไปเล่น
 ถ้าหนังเปล่าไม่คิดตัว โชนคนหนังราคาสิบบาท เงินงานสิบบาทนี้ได้แก่
 เจ้าของหนัง กำนนอีกสองสลึงเพื่อจะได้แก่นายหนัง เข้าสารหนังดัง,
 ปลาหางหนึ่งหาง, เยอเคย, พริก, หอม, กระเทียม, ของเหล่านี้
 สำหรับให้เลี้ยงกันในพวกที่เล่นหนังนั้น เป็นแบบธรรมเนียมมาแต่
 ยราณคิงน

อนึ่งถ้าจะให้เล่นหนังยระบำน่าจอแต่เวลาบ่ายไป ราคาคนหนัง
 สิบหกบาท ถ้าปล่อยตัวโชนแต่เย็นกลางคืนปล่อยตัวหนังข้างแรมกัน
 ราคาคนหนังยสิบบาท แต่เงินกำนสองสลึงเพื่องกับของสำหรับเลี้ยง
 กันก็คงได้ความเต็ม ชาวเขาทราบว่าหนังยราณแต่ก่อน เขาหากัน
 ไปเล่นเป็นราคาตามอัตราเพียงเท่านั้น

แต่ขตยบนเคยวราคาหนังนั้นมากขึ้นไป คือถ้าหากันไปเล่น
 แต่หนังเปล่าไม่คิดตัวโชน คนหนังราคาสิบบาท ถ้าคิดตัวโชนแต่
 เวลากลางคืนไม่ต้องเล่นแต่เย็นไป คนหนังราคาสิบบาท คิดตัวโชน
 แต่บ่ายไปจนเวลากลางคืน หนึ่งราคาหกสิบบาท ถ้ายกพบน่าจอ
 ตกแต่ง โดยวิจิตร แล้วเล่นแต่ตัวโชนไปตั้งแต่เวลาบ่ายจนกลางคืน
 คนหนังราคาแปดสิบบาทก็มี ร้อยบาทก็มี ร้อยยสิบบาทก็มี จะกำหนด
 แน่ไม่ได้ ตามแต่ผู้หากยเจ้าของหนังจะตกลงกัน แต่กำนนั้น
 หกสลึง เงินเขยเลี้ยงแทนสิ่งของสิบลึง ราคาของหนังในขตยบนั้น
 ขนไปแพงกว่าแต่ก่อนคิงน

อนึ่งราคาของหนังสือ ถ้าหากกันไปเล่นข้ามหัวเมือง เจ้าของ
 หนังสือก็คิดราคาขึ้นไปอีก คือถ้าข้ามหัวเมือง ๗ หนังสือ ก็ขึ้นเงินงาน
 อีกเท่าหนึ่ง ถ้าข้ามสองหัวเมืองสามหัวเมือง ก็ขึ้นเงินงานอีกสองเท่า
 สามเท่าตามลำดับหัวเมืองไป แต่ถ้าเป็นเมืองใกล้กับกรุงเทพ ฯ เช่น
 เมืองประทุมธานี, เมืองนครเขื่อนขันธ์, สองเมืองนี้ก็คิดเอาแต่ครึ่ง
 งาน ซึ่งคิดเงินงานตามหัวเมืองนี้ ก็คิดได้แต่คนเดียวที่เล่นวันแรก
 ต่อมาวันที่สองที่สามก็คิดเอาตามอัตราเดิมเท่านั้น

ว่าด้วยผลประโยชน์ของผู้ที่เล่นหนังสือ

การผลประโยชน์ในเงินที่เล่นหนังสือได้นี้ ใช้ว่าเจ้าของจะได้แต่ผู้
 เดียวก็หาไม่ ถ้าใครเงินงานไปแล้วก็ต้องจำหน่ายจ่ายแจกแก่กันแล
 กัน ตามบรรดากาที่คนไปเล่นนั้น คือถ้าเล่นแต่หนึ่งแปลว่าคนหนึ่งแจก
 คนเจรจากคนละหนึ่งบาท ตลกคนละหนึ่งบาท คนเชิดคนละสลึงเพื่อง
 คนตโก่งคนละหนึ่งสลึง พิณพาทย์คนละสองสลึง คนขยหนึ่งบาท
 นี้เป็นอัตราแจกในงานเล่นหนังสือแปลว่า

ถ้าเล่นไข่นำขอไปตั้งแต่ย้ายจนกลางคืน คนหนึ่งแจกคนเจรจาก
 คนละหกสลึง ตลกคนละหกสลึง คนตกรับคนละหนึ่งสลึง ตัวไข่น
 ตัวตคนละกึ่งตำลึง ตัวกลางคนละหกสลึง ตัวเลวคนละหนึ่งบาท
 พิณพาทย์คนละสามสลึง คนขยคนละหกสลึง นี้เป็นอัตราแจกเล่น
 ไข่นำขอ

ส่วนเสียค่าภาษีนั้น ถ้าเป็นหนึ่งเปลา่คนหนึ่งเสียสองสลึง ถ้าคิด
ตัวไขนเล่นแต่เวลากลางคืน คนหนึ่งเสียสี่สลึง ถ้าคิดตัวไขนทั้ง
แต่เวลาบ่ายไปจนกลางคืน คนหนึ่งเสียสบาทสองสลึง นี่เป็นอัตรา
เสียค่าภาษี แต่ถ่าเล่นในส่วนราชการที่เป็นหนึ่งหมายแล้ว เงินภาษีก็
ไม่ต้องเสีย

เงินงานที่เล่นไต่ ในการหนึ่งนี้ ถ่าเหลือจากเสียภาษีแลแจกคน
บรรดาที่เล่นแล้ว ก็เป็นผลประโยชน์ของท่านเจ้าของหนึ่งทั้งสิ้น แต่ถ่า
เจ้าของมีผู้คนของตัวเอง คือคนเจรจา, คตลก, พิณพาทย์, แลตัว
ไขนเป็นย่าวทนายไม่ต้องหาผู้อื่นเข้ามาแล้ว ผลประโยชน์ก็ไต่มาก
ออกไป ผลประโยชน์ของผู้ซึ่งมีหนึ่งแล้วออกเล่นงานนั้น ถ่าจะกะ
ประมาณรายหนึ่ง ๆ หนึ่งหนึ่งคงอยู่ในสามสิบซึ่ง ถ่ากว่าขึ้นไป แต่จะ
กำหนดเอาเป็นแน่ที่ไต่ไต่ไต่ไต่ ไต่ไต่ผลประโยชน์ในการเล่นหนึ่งนี้
สุคแล้วแต่งานจะชุกชุมฤไม่ชุกชุม ถ่างานชุกชุมฤเขามีการ
ฉลองพระฉลองวัดแลแก้สินบนอะไร ๆ ชุมแล้วเขาก็หาหนึ่งไปเล่นย่อย ๆ
ตามซึ่งมีงานนั้น เพราะเช่นนั้นส่วนเงินผลประโยชน์ในงานหนึ่งนี้
จึงจะกำหนดเอาเป็นแน่ไต่ไต่ แต่ซึ่งไต่ไต่ไปเล่นงานนั้นคงไต่ไต่เล่นใน
ฤตุแล้งมากกว่าฤตุฝน คือตั้งแต่เดือนสาม, เดือนสี่, เดือนห้า, พอ
ย่างเข้าเดือนหกข้างแรมก็หาไปไต่ไต่หาหนึ่งไปเล่น เพราะเดือนหก,
เดือนเจ็ด, เดือนแปด, เดือนเก้า, เดือนสิบ, เดือนสิบเอ็ด, เดือน
สิบสอง, ยังเป็นระหว่างฝนตกอยู่ ครั้นจะมิ่งงานมีการเล่นหนึ่ง ฤตุ
คอกไม่กักลวจะเปนนทเขยกย่อนเขอนเปรรอฉ่าและทำให้เสียประโยชน์ไป

ในระหว่างฤดูฝนจึงไม่ค่อยจะได้ ไปเล่น แต่ถึงกระนั้นก็ยังได้เล่นใน
 ฤดูฝนบ้างรายสัปดาห์สองหนสามหน แต่ต้องมีสัญญาเป็นธรรมเนียมกัน
 มาแต่เดิมว่า ถ้าปล่อยถึงหัวค่ำแล้วจะขยับเรื่องเล่นไป แม้นฝนตกลง
 มาหนักก็ต้องเลิก เจ้าของงานต้องเสียเงินงาน ให้แก่เจ้าของหนัง
 เต็มอัตรา ถ้ายังไม่ได้ปล่อยถึงหัวค่ำถ้าปล่อยถึงหัวค่ำอยู่แต่
 ยังไม่ได้เล่นเรื่อง ถ้าฝนตกลงมาก่าลงนั้นหนักก็ต้องเลิกอยู่เอง เจ้า
 ของหนังจะคิดเอาเงินงานไม่ได้เลย ถ้าฝนตกหยุดแล้วเล่นหนังต่อ
 ไปจึงจะคิดเอาเงินได้ ถ้าฝนไม่หยุดก็เป็นต้องเลิกกันในคืนวันนั้น
 ตกเป็นภาพของเจ้าของหนังที่ตอของชาติตน ในการที่ตงจอแลขนเครื่อง
 ขนไปแลเล่นจนถึงปล่อยถึงหัวค่ำแล้วยังไม่ได้เงิน

แต่ที่เหมือนจะขงชวแก่เจ้าของงานที่ตอของเสียเงินเต็มอัตรา เมื่อ
 หนึ่งยังไม่ทันขยับเรื่องฝนตกลงมาหนักเลิกเสีย เจ้าของงานมักขย่นว่า
 “ได้ก็แต่ขยับถึงหัวค่ำนี้ก็เคยวฤายังไม่ทันดู แลวกขงหัวค่ำอยู่แต่ ๆ
 ไม่ตกคนอะไรเลยไม่สมควรที่จะเลิก แต่ใจก็ขยฝนมาแกล่งพวก
 หนึ่งเขาย่อมเล่นไม่ได้อยู่เอง” การที่ฝนมาตกลงระหว่างนี้ ก็เป็น
 ภาพของเจ้าของงานโดยแท้ ด้วยเงินตอของเสียเต็มอัตรา แต่ถ้าเจ้าของ
 งานพทจาอ่อนน้อมกับเจ้าของหนัง ขอลดลาว่าคอกแต่ครึ่งหนึ่ง ด้วย
 มิได้เล่นเห็นจเห็นขยอะไร ถ้าเจ้าของหนังผ่อนผันตามโดยอริยาไครย
 แล้ว การขงจะตกลงลดราคาเสียแต่ครึ่งหนึ่งได้ ถ้าเจ้าของหนัง
 ไม่ยอมตกลง ก็ตอของเสียราคาเต็มทโตหากันไว้

นี่แหละการผลประโยชนของผชงมีหนงน จะเล่นแต่หนงเปล้า
 ฎาโอนนำจ อักตาม คีรวมขหนง ๆ คงได้เงินส่วนที่เล่นนประมาณ
 สามสิบซังฎากว่าขนไป ตามที่ใดเล่นมากเล่นน้อยเป็นกรรมคาของ
 หนงอยู่เช่นนั้น

ข้าพเจ้าเรียบเรียงมาควยเรื่องหนง ว่าควยเหตุคองเล่นหนง,
 แลวิททาควหนง, วิธทาจธ, วิธตั้งจธ, วิธเล่น, ราคาทาไปเล่น,
 ผลประโยชนในการเล่นหนง, ยุคิโดยสังเขปแต่เท่านั้น ฯ

สำนักหอสมุด